

Alina Walenia

Uniwersytet Rzeszowski

WYBRANE CZYNNIKI WARUNKUJĄCE WDRAŻANIE POLITYKI ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC MAKROREGIONU POLSKI WSCHODNIEJ

Streszczenie: Województwa Polski Wschodniej cechuje większa zależność od rolnictwa niż pozostałe części kraju. Rosną pozytywne efekty ułatwiania i wspierania pozarolniczej działalności gospodarczej. Czynniki oddziałujące na szanse rozwojowe obszarów wiejskich to, obok rolnictwa i gospodarki żywnościowej, rozwój infrastruktury technicznej, wzrost edukacji, przedsiębiorczości, atrakcyjności inwestycyjnej, dostępności: technik nowoczesnego komunikowania, wzrost jakości usług publicznych, bliskość centrów rozwoju gospodarczego i głównych szlaków komunikacyjnych. Zasadniczym wyzwaniem strategicznym dla obszarów wiejskich Polski Wschodniej jest lepsze skoordynowanie działań współfinansowanych z funduszy unijnych i krajowych, aby uzyskać ich możliwie wysoką komplementarność i synergię.

Słowa kluczowe: obszary Polski Wschodniej, rozwój rolnictwa, zewnętrzne bariery rozwoju gospodarstw wiejskich.

1. Wstęp

Regiony Polski Wschodniej obejmujące województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie, poza peryferyjnym położeniem, łączy niski poziom rozwoju społeczno-gospodarczego i relatywnie duże znaczenie rolnictwa. Procesy zachodzące na wsi i w rolnictwie mają na tych regionach większy wpływ na ogólną sytuację ekonomiczną niż w innych częściach kraju. Obszar Polski Wschodniej nie jest jednolity pod względem cech przyrodniczych, demograficznych, społecznych i gospodarczych. Dlatego też problematyka rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich powinna mieć odniesienie do jednostek terytorialnych mniejszych niż województwa, np. jednostek NUTS-3, grup powiatów czy gmin. W regionie Polski Wschodniej występuje bardzo zróżnicowana przestrzennie struktura gospodarstw rolnych, jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, tendencje demograficzne, w tym różne nasilenie depopulacji obszarów wiejskich, a także zróżnicowane efekty transformacji postsocjalistycznej i wejścia Polski do Unii Europejskiej¹.

¹ A. Woś, *W poszukiwaniu modeli rozwoju polskiego rolnictwa*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2004, s. 25.

Czynniki różnicujące rozwój obszarów wiejskich Polski Wschodniej zostały uwzględnione w opracowanych strategiach lokalnych i regionalnych. Obecny wizerunek rolnictwa tych obszarów jest kształtowany głównie przez procesy demograficzne na obszarach wiejskich, efekty transformacji ustrojowej czy integrację z UE². Rolnictwo tego makroregionu w największym stopniu odczuwa efekty zmian strukturalnych, związane z realizacją procesu poprawy spójności społeczno-gospodarczej na obszarach wiejskich. Niski poziom towarowości, niewielka skala produkcji oraz szeroko rozumiana peryferyjność nie może pozbawić rolnictwa szans rozwojowych, ponieważ działalność ta jest znaczącą gałęzią w gospodarowaniu mieszkańców tej części kraju. Reforma Wspólnej Polityki Rolnej daje przewagę rolnictwu rozdrobnionemu, z jego produktem regionalnym o walorach trudnych do uzyskania w intensywnych technologiach produkcji. Stanowiąc to może atut w dystrybucji surowców i przetworów spożywczych na rynkach międzyregionalnych.

Wejście Polski do UE spowodowało wzrost środków na realizację polityki rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa, ale także umożliwiło przygotowanie oraz realizację długookresowych strategii rozwoju w tym zakresie. Programy przedakcesyjne, zwłaszcza SAPARD, oraz programy unijne dostępne w okresie członkostwa w UE, stały się bardzo silnym impulsem zmian w polskim rolnictwie i na obszarach wiejskich, w tym także na terenach Polski Wschodniej. Połączenie środków dostępnych w ramach programów UE, nakierowanych na wspieranie rolnictwa i obszarów wiejskich, z programami o charakterze strukturalnym oraz ze specjalnym Programem Operacyjnym Rozwoju Polski Wschodniej na lata 2007-2013 może się okazać najsilniejszym bodźcem i zarazem szansą rozwoju tego obszaru w dwóch najbliższych dekadach.

W świetle zasygnalizowanego problemu rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich Polski Wschodniej podjęto próbę identyfikacji potencjału rozwojowego tego makroregionu, z wyszczególnieniem czynników warunkujących wdrażanie polityki rozwoju obszarów wiejskich określonej przez Wspólnotę Europejską. Wskazane zostały założenia strategii rozwoju Polski Wschodniej. Jej celem jest złagodzenie problemów wynikających z peryferyjności tych regionów oraz ograniczenie różnych form wykluczenia społeczno-ekonomicznego i cywilizacyjnego.

2. Endogeniczny potencjał obszarów wiejskich Polski Wschodniej

W ujęciu administracyjnym obszary wiejskie stanowią ok. 95% obszaru Polski Wschodniej. Integralną częścią obszarów wiejskich są lasy, jeziora, nieużytki rolne. Obszary użytkowane rolniczo stanowią w Polsce ok. 61% terytorium kraju, tj. średnio na mieszkańca przypada 0,5 ha użytków rolnych – jest to jeden z najwyższych wskaźników w Europie.

² A. Czudec, R. Kata, T. Miś, *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006, s. 123.

W województwach Polski Wschodniej na obszarach wiejskich mieszka wyższy odsetek ludności niż średnio w kraju (tab. 1). Najwyższy wskaźnik dotyczył województw podkarpackiego, tj. 60% mieszkających na wsi, i świętokrzyskiego, gdzie na wsi mieszka ok. 55% ogółu mieszkańców. Wielkość odsetka ludności zamieszkującej obszary wiejskie jest silnie powiązana ze strukturą agrarną. Obszary o rozdrobnionym, niskotowarowym rolnictwie absorbują większą część ludności regionu niż te, w których dominują większe gospodarstwa. Analiza danych statystycznych potwierdza, że w latach 2000-2008 nastąpił wzrost ludności zamieszkującej obszary wiejskie w regionie Polski Wschodniej.

Tabela 1. Ludność zamieszkująca na obszarach wiejskich Polski Wschodniej (w % ludności województwa)

Województwa	2000	2008	Zmiany 2000 r. = 100
Lubelskie	53,1	53,3	100,4
Podkarpackie	59,0	59,6	101,0
Podlaskie	41,5	40,8	98,3
Świętokrzyskie	54,2	54,6	100,7
Warmińsko-mazurskie	39,8	40,0	100,5
Polska	38,2	38,6	101,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Proces rozwoju obszarów wiejskich jest uwarunkowany wieloma czynnikami, związanymi głównie z ludnością i dziedzictwem kulturowym, przedsiębiorczością i atrakcyjnością inwestycyjną, zasobami naturalnymi i środowiskiem, rolnictwem i gospodarką żywnościową, szansami edukacyjnymi, jakością i dostępnością usług publicznych, dostępnością centrów rozwoju i głównych szlaków komunikacyjnych oraz dostępnością informacji i technik nowoczesnego komunikowania się³. Jednym z podstawowych wyzwań dla spójności terytorialnej Polski Wschodniej jest ograniczenie dysproporcji pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi. Dotyczy to wyrównywania dostępu do usług publicznych wewnątrz regionów, w szczególności na obszarach wiejskich.

Endogeniczny potencjał obszarów wiejskich ma swoje źródła w kapitale ludzkim i społecznym, w walorach przyrodniczych i kulturowych, warunkach naturalnych do prowadzenia określonych form gospodarowania, m.in. dla rolnictwa czy turystyki, oraz w infrastrukturze technicznej i społecznej. Inwestowanie w kapitał ludzki i społeczny oraz wyrównywanie szans edukacyjnych mieszkańców wsi to główny kierunek rozwoju obszarów wiejskich, który w obecnej perspektywie finansowej

³ F. Tomczak, *Od rolnictwa do agrobiznesu. Transformacja gospodarki rolniczo-żywnościowej*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2004, s. 351.

2007-2013/15 obejmuje zakres interwencji PROW 2007-2013, a także innych programów operacyjnych polityki spójności UE. Zgodnie z postanowieniami „Strategii Zrównoważonego Rozwoju Wsi i Rolnictwa na lata 2007-2020” poprawa dostępności i jakości narzędzi z zakresu społeczeństwa informacyjnego dla mieszkańców obszarów wiejskich oraz zwiększanie umiejętności korzystania z nich ma ogromne znaczenie dla rozwoju wsi i małych miast. Służy nie tylko zwiększaniu dostępności do informacji i uproszczeniu załatwiania spraw urzędowych, ale otwiera możliwości: poprawy kształcenia w szkołach, kształcenia na odległość, rozwijania nowych form szkoleń i doradztwa dla mieszkańców obszarów wiejskich, dokonywania transakcji, pracy na odległość. Możliwości te mogą znacząco ograniczać peryferyjność obszarów wiejskich i uatrakcyjnić je jako miejsce zamieszkania, wykonywania pracy i podejmowania działalności gospodarczej⁴.

Analiza danych statystycznych potwierdza, że korzystnie należy ocenić potencjał endogeniczny obszarów wiejskich Polski Wschodniej. W ostatnich latach wyraźnej poprawie uległ poziom wykształcenia ludności zamieszkującej obszary wiejskie Polski Wschodniej. Średnio w kraju jedna trzecia osób mieszkających na wsi i prowadzących gospodarstwo rolne miała przynajmniej średnie wykształcenie. Analizowane województwa nie odbiegają pod tym względem od średniej krajowej. W odniesieniu do 2004 r. poziom wykształcenia prowadzących gospodarstwa rolne wyraźnie się poprawił, co wynikało głównie z procesu dostosowania sektora rolnego do standardów Unii Europejskiej (tab. 2).

Tabela 2. Odsetek gospodarstw kierowanych przez osoby z wykształceniem średnim i wyższym na obszarze Polski Wschodniej (2004-2008)

Województwa	% gospodarstw	
	2004	2008
Lubelskie	29,8	35,8
Podkarpackie	26,6	33,8
Podlaskie	31,4	34,8
Świętokrzyskie	28,7	30,5
Warmińsko-mazurskie	26,9	31,3
Polska	22,6	33,7

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

W badanym regionie zróżnicowane było znaczenie rolnictwa jako głównego źródła utrzymania. Dane GUS wskazywały, że w 2008 r. tylko 6,8% ludności kraju utrzymywało się głównie z pracy we własnym gospodarstwie rolnym. W wojewódz-

⁴ J. Wilkin, *Rolnictwo a społeczeństwo – ewolucja funkcji i relacji*. [w:] A. Rosner (red.) *Uwarunkowanie i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2002, s. 139.

twie podkarpackim i warmińsko-mazurskim odsetek ten był zbliżony do średniej w kraju (odpowiednio 6,4 i 6,5%), a w pozostałych województwach Polski Wschodniej był znacznie wyższy i wynosił w województwie lubelskim 15,3%, podlaskim 16% i świętokrzyskim 12,1%. W badanym regionie w 2004 r. udział osób utrzymujących się z pracy w gospodarstwie rolnym był zdecydowanie wyższy niż w 2008 r. (tab. 3).

Rozwój przedsiębiorczości i zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich Polski Wschodniej to stworzenie nowych miejsc pracy dla mieszkańców tego makroregionu poza własnym gospodarstwem, jak również coraz mniejszy udział dochodów pochodzących z rolnictwa w dochodach mieszkańców obszarów wiejskich. Widoczny jest postępujący proces rozwoju funkcji rezydencjalnej obszarów wiejskich w tym regionie. Niesie on z sobą wzrost potencjału ludzkiego nie tyle ilościowego, co jakościowego, a ten jest podstawą innowacyjnych postaw społeczności rolniczej⁵.

Tabela 3. Odsetek osób utrzymujących się z pracy w gospodarstwie rolnym na obszarze Polski Wschodniej (2004-2008)

Województwa	% osób utrzymujących się z pracy w gospodarstwie rolnym	
	2004	2008
Lubelskie	16,4	15,3
Podkarpackie	7,8	6,4
Podlaskie	16,9	16
Świętokrzyskie	13,2	12,1
Warmińsko-mazurskie	7,6	6,5
Polska	7,6	6,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych GUS.

Rozwój przedsiębiorczości samorządowej musi być związany z rozwojem procesów urbanizacyjnych, który oznacza awans obszarów wiejskich. Powstawanie różnego rodzaju przedsięwzięć pozarolniczych wymaga infrastruktury typu miejskiego, komunikacji, łączności. W rezultacie tworzy się warunki do adaptowania miejskiego modelu życia, wzrostu stopnia urbanizacji, co jest skutkiem rozwoju gospodarczego. Aktywność społeczności lokalnych i ich liderów jest podstawowym warunkiem gospodarczego rozwoju gmin. Przedsiębiorczość w zarządzaniu samorządem terytorialnym polega na znajdowaniu bardziej skutecznych niż dotychczas warunków i sposobów prowadzenia działalności gospodarczej w konkurencyjnym

⁵ E. Otoliński, *Rozważania nad problemami wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe AR w Krakowie nr 337, 2006, s. 320.

otoczeniu. Rozwój gospodarczy w wymiarze lokalnym powoduje odblokowanie procesów przemian strukturalnych. Stwarza możliwości działania wielu jednostkom i zespołom ludzkim, a także licznym instytucjom. Sukces gospodarczy w wymiarze lokalnym ma charakter „wyspowy”. Jest rezultatem i wypadkową determinantów, wśród których szczególnie istotne znaczenie ma postawa lokalnych władz. Kierunki rozwoju zależne są od zestawów uwarunkowań tego rozwoju, a te powinny być uwzględnione w toku budowy strategii środowiska lokalnego. Zawarta w strategii rozwoju analiza eksponująca słabe i mocne strony lokalnej gospodarki pozwala na wskazanie priorytetów tego rozwoju oraz sposobów niwelowania ograniczeń. Rola władz lokalnych i samorządu polega nie tylko na przyciąganiu na teren gminy nowych przedsiębiorców, ale i na dbaniu o to, by firmy już istniejące mogły się prawidłowo rozwijać. Ponadto małe i średnie przedsiębiorstwa, których właściciele wywodzą się ze środowisk lokalnych, stanowią jeden z kluczowych elementów polityki rozwoju regionalnego⁶.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w 162 jednostkach samorządu terytorialnego (gmina, powiat) makroregionu Polski Wschodniej⁷ pozwoliły na wyszczególnienie instytucjonalnych instrumentów wspierania przedsiębiorczości stosowanych przez władze samorządowe, głównie poprzez uczestnictwo w procesie tworzenia tych instytucji oraz współpracę (rys. 1). Badania wykazały, że ok. 33% jednostek samorządowych objętych analizą nie podejmowało żadnych działań mających na celu organizację instytucjonalnego wsparcia dla przedsiębiorców. Spośród instrumentów instytucjonalnych, które były stosowane w gminach i powiatach regionu wschodniego, na pierwszym miejscu znalazły się ośrodki szkoleniowo-doradcze, inkubatory przedsiębiorczości. Na dalszych miejscach (z odsetkiem wskazań poniżej 10%) – parki przemysłowe, centra transferu technologii oraz parki technologiczne. Najmniej instrumentów instytucjonalnych każdego typu jest rozwijanych na poziomie gmin, a najwięcej w powiatach i oczywiście w stolicach województw.

Finansowych instrumentów wspierania przedsiębiorczości jest stosunkowo dużo; w badaniach uwzględniono kilka najczęściej stosowanych (rys. 2). Wyniki potwierdziły, że najczęściej stosowanym instrumentem finansowego wspierania przedsiębiorczości były ulgi inwestycyjne w podatkach lokalnych (45% wskazań). Pozostałe instrumenty, takie jak fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeniowe, fundusze dotacji inwestycyjnych oraz granty badawcze, stosowane były w niewielkim zakresie. Znaczna grupa samorządów (ok. 33%) nie podejmowała żadnych działań obejmujących instrumenty finansowe, a mających na celu wspieranie rozwoju przedsiębiorczości na obszarze działalności. Przedstawiciele przedsiębiorców pod-

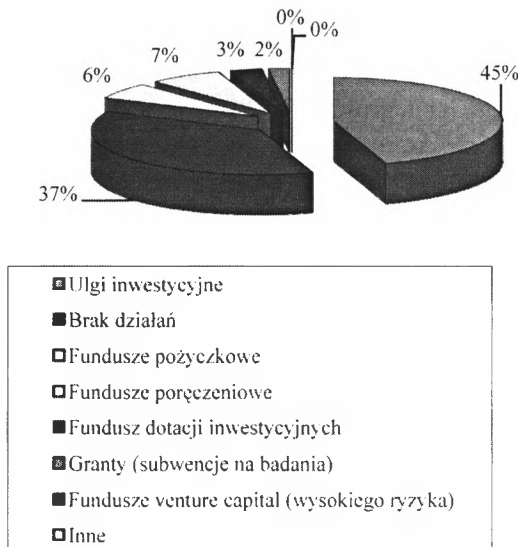
⁶ S. Korenik, *Polityka naukowa i innowacyjna*, [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 167.

⁷ Badania przeprowadzono w 2007 r. z zastosowaniem metody wywiadu z kwestionariuszem wśród losowo wybranych 162 jednostkach samorządu terytorialnego z regionu Polski Wschodniej, w ramach realizacji projektu badawczego pt. „Rola instytucji samorządowych w rozwoju przedsiębiorczości w okresie członkostwa Polski w UE” (nr N114009 41/2310).

Rys. 1. Instytucjonalne instrumenty wspierania przedsiębiorczości stosowane przez jednostki administracji samorządowej regionu Polski Wschodniej (% wskazań)

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 2. Finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości stosowane przez jednostki administracji samorządowej Polski Wschodniej (% wskazań)

Źródło: opracowanie własne.

kreślali, że głównie powinny być rozwijane fundusze dotacji inwestycyjnych, fundusze poręczeniowe czy inne finansowe instrumenty wspierania przedsiębiorczości przez władze samorządowe.

Spośród niezwykle ważnych inicjatyw urzędów na rzecz wspierania przedsiębiorczości, które powinny występować, należy wymienić tworzenie funduszy ułatwiających przedsiębiorcom dostęp do kredytów poprzez udzielanie poręczeń i gwarancji kredytowych. Istotą proponowanej, aktywnej postawy organów władzy lokalnej, uczestniczącej w tworzeniu warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości, nie może być odgórne tworzenie i sterowanie nią, gdyż byłoby to sprzeczne z ideą rynkowo-cenowego mechanizmu alokacji zasobów. W tym przypadku należy podjąć próby budowania porozumienia między wszystkimi zainteresowanymi stronami (*key actors*), co przyczyni się do oddolnego kształtowania postaw przedsiębiorczych.

3. Założenia strategii rozwoju obszarów wiejskich Polski Wschodniej

Ważnym wyzwaniem strategicznym dla obszarów Polski Wschodniej jest skoordynowanie działań, współfinansowanych z funduszy unijnych i krajowych, aby uzyskać ich możliwie wysoką komplementarność i synergię. Zadanie to jest niezwykle skomplikowane ze względu na to, że rozmiary środków możliwych do wykorzystania są bardzo duże, procedury wykorzystania skomplikowane, a liczba podmiotów odpowiedzialnych za przygotowanie i wdrażanie działań służących rozwojowi wsi też bardzo wysoka. Sukces w wykorzystaniu środków publicznych na wspieranie rozwoju obszarów wiejskich będzie zależał przede wszystkim od trzech czynników:

- zbudowania strategii zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich, której zasadniczą cechą będzie kompleksowe połączenie terytorialnych i sektorowych aspektów polityki krajowej i wspólnotowej,
- strategia ta musi być zbudowana zarówno w odniesieniu do obszaru województwa, jak i do grup gmin współpracujących z sobą ze względu na podobne uwarunkowania i potrzeby,
- zbudowania nowego systemu doradztwa, ułatwiającego skuteczne i efektywne wykorzystanie różnych źródeł środków pomocowych na rzecz realizacji zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich.

W odniesieniu do rolnictwa głównym warunkiem przyspieszenia rozwoju będzie zbudowanie sieci instytucji ułatwiających rolnikowi włączenie się w system współczesnego agrobiznesu, w którym dominującą rolę przejmują duże międzynarodowe korporacje, a także usprawnienie transferu wiedzy do rolnika. W odniesieniu do obszarów wiejskich, głównym celem strategicznym powinno być różnicowanie wiejskiej ekonomii poprzez ułatwianie i wspieranie pozarolniczej działalności gospodarczej. We wschodnich rejonach kraju rolnictwo może się utrzymać tylko wraz z poszerzeniem możliwości uzyskania dodatkowych dochodów spoza rolnictwa i poprawą dostępu do infrastruktury i usług socjalno-bytowych. Potencjał rozwo-

jowy, jaki wynika z walorów przestrzeni rolniczej Polski Wschodniej, nie będzie odpowiednio wykorzystany, jeśli nie nastąpi wzmocnienie żywotności ekonomicznej obszarów wiejskich, opartej na pozarolniczych źródłach dochodów. Strategia rozwoju „ściany wschodniej” musi być przede wszystkim strategią dostępu do czynników rozwoju, nie zapominając o komplementarności i współzależności tych czynników*.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa Polski Wschodniej, powinny zostać podjęte wszelkie działania, aby w aktualnej i nowej perspektywie finansowej UE zabezpieczyć obszary wiejskie przed zmarginalizowaniem. W tym celu należy stworzyć i wypracować odpowiednie mechanizmy i instrumenty na poziomie programów operacyjnych, które z jednej strony zabezpieczą obszary wiejskie przed marginalizacją poprzez właściwą ocenę projektów na etapie ich wyboru, z drugiej zaś zapewnią koordynację i komplementarność instrumentów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Niezbędne jest zapewnienie odpowiedniej wielkości środków finansowych, służących realizacji wyznaczonych w programach kierunków rozwoju obszarów wiejskich, pochodzących zarówno z funduszy wspólnotowych, jak i ze źródeł krajowych. Wszystkie instrumenty na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, niezależnie od ich umiejscowienia w poszczególnych programach, powinny być koordynowane na szczeblu regionalnym i krajowym.

Literatura

„Biuletyn Informacyjny JUNG”, Puławy 2008.

Czudec A., Kata R., Miś T., *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobionej strukturze gospodarstw*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2006.

Korenik S., *Polityka naukowa i innowacyjna*, [w:] B. Winiarski (red.), *Polityka gospodarcza*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.

Klank L., *Sukcesja gospodarstw rolnych w Polsce*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2006.

Otoliński E., *Rozważania nad problemami wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich*, Zeszyty Naukowe AR w Krakowie nr 337, 2006.

Przygocka E., *Fiskalne instrumenty wspierania rozwoju rolnictwa – przyczyny stosowania, mechanizmy i skutki*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2006.

Rosner A., *Zróźnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich pod kątem widzenia struktur gospodarczych*, [w:] A. Rosner (red.), *Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2002.

Tomczak F., *Gospodarka rodzinna w rolnictwie: uwarunkowania i mechanizmy rozwoju*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2006.

Tomczak F., *Od rolnictwa do agrobiznesu. Transformacja gospodarki rolniczo-żywnościowej*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 2004.

* A. Rosner, *Zróźnicowanie przestrzenne obszarów wiejskich pod kątem widzenia struktur gospodarczych*, [w:] A. Rosner (red.), *Wiejskie obszary kumulacji barier rozwojowych*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2002, s. 320.

- Wilkin J., *Rolnictwo a społeczeństwo – ewolucja funkcji i relacji*, [w:] A. Rosner (red.), *Uwarunkowania i kierunki przemian społeczno-gospodarczych na obszarach wiejskich*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN, Warszawa 2002.
- Woś A., *W poszukiwaniu modeli rozwoju polskiego rolnictwa*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Warszawa 2004.
- Zegar J., *Strategiczne wybory w zakresie rozwoju polskiego rolnictwa w świetle uwarunkowań zewnętrznych i krajowych*, [w:] J. Wilkin (red.), *Polska strategia w procesie kształtowania polityki UE wobec obszarów wiejskich i rolnictwa*, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN PAN, Warszawa 2006.

FACTORS DETERMINING THE IMPLEMENTATION OF DEVELOPMENT POLICY OF THE EUROPEAN UNION RURAL AREAS WITH COMPARISON TO THE MACROREGION OF EASTERN POLAND

Summary: In five of the analysed provinces, there is, systematically, decreasing the dependence of rural areas on agriculture. It means that the main strategic aim shall encompass the differentiation of rural economy as well as availing and supporting non-agricultural economic activity. The factors affecting the developmental chances of rural areas shall include, apart from agriculture and food economy, technical infrastructure of a village (waterworks, sewage systems, roads), environment, natural resources, and cultural heritage, educational opportunities of the dwellers in rural areas, entrepreneurship and investment attractiveness, accessibility for dwellers in rural areas to information and modern communication methods as well as quality and availability of public services as well as accessibility to centres of economic development and main transportation systems. The main strategic challenge for rural areas of Eastern Poland is coordination of the actions co-financed from the EU and domestic funds in order to achieve the greatest complementation and synergy. This task is really complicated and the number of entities responsible for preparing and implementing actions needed for the development of a village is rather high. The basic instrument of supporting actions in rural areas between 2007 and 2013 is the European Agricultural Fund for Rural Development.

Keywords: agriculture in the areas of Eastern Poland, external barriers to the development of farms.